

קכא ע"ב

[א] גמרא באשפה שבחצר כו' - גירסת הרי"ף בחצר אחרת.

אור אליהו

שטיא מתני שטותא לבניה. והלא היא עצמה מוכנת לכלבים, וכי תימא דלא חזיא ליה

[א] בגמרא: "אשכחיה מתני ליה לבריה ועל צואה של קטן מפני קטן. אמר ליה, אבין

ומבואר שפסקו הרמב"ם והשו"ע כרב הונא. וכתב רבינו בביאורו לשו"ע (שם): "אסור כו' - הנה תוס' שם פסקו כר' יוחנן, דקי"ל כוותיה נגד רב הונא, כמ"ש תוס' ורי"ף ושאר פוסקים בפ"ו דברכות וש"מ, וכן פסק הרמב"ם עצמו שם (ברכות הלכה ז, ד). ועתוס' דמנחות שם ד"ה דאמר כו'. **אלא שהרמב"ם נטה כאן אחר הירושלמי פ"ג דברכות, כדרכו לנטות אחר הירושלמי, דאמרינן שם לא ישב אדם על גבי ספסל שס"ת נתון עליו. מעשה בר"א שהיה יושב על גבי ספסל שס"ת נתון עליו, והרתיע מלפניו כמרתיע מלפני נחש. סתמא דירושלמי דלא כר' יוחנן, והביאה תוס' שם ד"ה אסור כו'". ומבואר מזה שלדעת רבינו, כאשר הירושלמי מסייע לרב הונא הרמב"ם פוסק כרב הונא, אע"פ שבבבלי רבי יוחנן חולק עליו. ולפי זה קשה, הרי בנידון דידן של קניבת הירק, הירושלמי מסייע לרב הונא, וכמו שכתב רבינו עצמו לעיל בביאורו לשו"ע לגבי קניבת ירק. ואם כן אפשר לומר, שהטעם שפסק הרמב"ם כרב הונא, הוא משום שהירושלמי מסייע לו, וממילא אין צריך לומר שהרמב"ם גורס בגמ' "תניא כוותיה **כרב הונא**".**

ונלע"ד לתרץ, שמה שמבואר מדברי רבינו, שכאשר הירושלמי מסייע לרב הונא הרמב"ם פוסק כמוהו נגד רבי יוחנן, הוא דוקא כשהבבלי לא מסייע לרבי יוחנן, כנידון ישיבה על מיטה שיש עליה ספר תורה (מנחות לב ע"ב), אבל בנידון קניבת הירק שהבבלי מסייע לרבי יוחנן (לפי הגירסא שלפנינו) היה הרמב"ם צריך לפסוק כרבי יוחנן, גם אם הירושלמי מסייע לרב הונא. לפיכך צריך לומר, שהרמב"ם גורס "תניא כוותיה דרב הונא", שלפי גירסא זו, גם הבבלי מסייע לרב הונא, ולא לרבי יוחנן.

ולפצוע אגוזים מן המנחה ולמעלה, **כשחל בחול**". ומבואר שרק כשחל יום הכפורים בחול התיר קניבת ירק, אבל כשחל בשבת אסור, והיינו כשיטת רב הונא וכנ"ל. וכתב שם רבינו בביאורו לשו"ע: "כשחל להיות בחול - **רמב"ם. וכרב הונא שם**. וכתב המ"מ שהוא בתרא נגד ר' יוחנן ותניא כוותייהו. וצ"ע שהרי בפ"ו דברכות פסקו הרי"ף ורמב"ם כר' יוחנן נגד רב הונא וכן פסקו כל הפוסקים. ועיין בתוס' שם מ' ב' ד"ה ור' יוחנן כו' דדוקא מאביי ורבא הלכה כבתראי, ועיין ברא"ש פ"ט דשבת. ומ"ש דתניא כוותייהו, אדרבה תניא כוותיהו דרבי יוחנן. וצ"ל שלא היה גורס תניא כוותיה דר' יוחנן כו' עד א"ר יוחנן, **ועל כרחק טעות סופר שם** אלא תניא כוותייהו **דרב הונא** יום הכפורים שחל להיות בחול מפצעין כו'. וזה שכתב המ"מ **ותניא כוותייהו**. וגם בירושלמי פ"ד דפסחים הל' ד' מוקי מתני' דשבתון שבות על קניבת ירק, וכמ"ש שם יום הכפורים שחל להיות בשבת מהו להדיח כבשים ושלקות מן המנחה ולמעלה, רב אמר אסור ר"א אמר מותר כו' התיב ר' פנחס מתניתא פליגא כו' ל"צ דאפילו דברים שאת מותר לעשותן את שובת עליהן בשבת, ואיזו זו הדחת כבשים ושלקות ופי' הר"ן והמ"מ בשם הרמב"ן והרשב"א, שזו היא **קניבת ירק** ועמ"ש"ל". והיינו, כמו שכתב רבינו כאן בהגהותיו, שהברייתא באה לסייע לשיטת **רב הונא**, ושכן היא גירסת הרמב"ם והמגיד משנה. והוסיף רבינו שכן מבואר גם בירושלמי.

וכתב לי הגאון בעל שו"ת "אורחותיך למדני" שליט"א, שיש להעיר על דברי רבינו הנ"ל, ממה שכתב בביאורו לשו"ע (יו"ד רפב ס"ק יז) על מה שפסק השו"ע (שם ז) כדברי הרמב"ם (ספר תורה י, ז): "אסור לישוב על המטה שספר תורה עליה",

אור אליהו

מאתמול, והתניא נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם. ואלא היכי אתנייה. אימא על צואה של תרנגולים מפני קטן. ותיפוק ליה דהוי גרף של רעי, וכי תימא גרף של רעי אגב מנא אין איהו גופיה לא, והא ההוא עכבר דאישתכח באיספרמקי דרב אשי, ואמר להו נקוטו בצוציתיה ואפקוה, באשפה, וקטן באשפה מאי בעי ליה, בחצר, חצר נמי גרף של רעי הוא, באשפה שבחצר. כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. ולפי זה מסקנת הגמ' שמה שכתוב "ועל צואה של קטן" הכוונה לצואה של תרנגולים שנמצאת באשפה שבחצר, שמצד אחד אין לה את ההיתר הטלטול של גרף של רעי, כיון שהיא נמצאת בחצר אחרת, ומאידך מותר לכפות עליה את הקערה, כיון שהיא בחצר, ולא ברשות הרבים, יש חשש שהקטן יגיע אליה וינזק ממנה. ועיין הערה 108.

107. ומה שהעמידה הגמ' לפני כן, שמדובר שהצואה הייתה באשפה, לא נשאר למסקנה. 108. הנה בפשטות נראה שאין נפקא מינה אם גורסים "באשפה שבחצר" או "בחצר אחרת", שבשתי הגירסאות הכוונה היא אחת, והיינו מציאות שמצד אחד אין בה דין גרף של רעי, ולכן אסור לטלטלה. ומאידך, זהו מקום שהקטן עלול להגיע אליו ולהינזק בו, ולכן מותר לכפות עליו כלי. אמנם יתכן שכוונת רבינו בזה לרמוז שבא לאפוקי מהבנת הר"ן ומגירסתו ברי"ף. וזה לשון חידושי הר"ן: "אבל הגאונים והרב אלפסי ז"ל אינם גורסין כן, אלא ה"ג צואה של קטן גרף של רעי הוא, והכי פירושו, דלא קשיא ליה אמאי לא מטלטל צואה משום דעבידא דאתיא כי היכי דשריא נהרות המושכים ומעיינות הנובעין, משום דלא דמי, דהתם ודאי אתי וצואת קטן לאו ודאי היא דאתיא בשבת, אלא הכי מקשה תיפוק ליה דחזיא לטלטלה משום דגרף של רעי הוא, ואמר ליה היכי אתנייה אימא על צואת תרנגולת מפני קטן, סוף סוף גרף של רעי הוא, ושני בחצר

105. וכן מבואר בחידושי הר"ן שזו גירסת הרי"ף, וכן מבואר במרכבת המשנה (יובא בסמוך). וכן מבואר שגרס הרמב"ם (שבת כו, יג): "כל דבר מטונף, כגון רעי וקיא וצואה וכיוצא בהן, אם היו בחצר שיושבין בה מותר להוציאן לאשפה או לבית הכסא, וזה הוא הנקרא גרף של רעי, ואם היו בחצר אחרת, כופין עליהן כלי כדי שלא יצא הקטן ויתלכלך בהן". וכתב המרכבת המשנה: "כל דבר מטונף וכו' - גירסת הרי"ף חצר נמי גרף של רעי הוא, ומשני בחצר אחרת". ומשמע מדבריו שסובר שגם הרמב"ם גרס כרי"ף. וכגירסא זו נמצא בכת"י קטעי גניזה קמברידג' T-S F 2(2).56, וכן הוא בכת"י וטיקן 108 (אלא שמעל התיבות "בחצר אחרת" נוסף בכת"י התיבות "נ"א באשפה שבחצר"). 106. כך היא גירסת הרי"ף לדעת רבינו (עיין להלן הערה 108) וכן היא גירסת הב"ח ברי"ף. ולפנינו ברי"ף הגירסא היא: "אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם ובאותה חצר", וכן היא גירסת הר"ן והב"י ברי"ף. ועיין להלן הערה 108 מה הנפקא מינה בין שתי הגירסאות.

שמפרש כן דברי הרי"ף ורא"ש. אבל באמת שדברי הרי"ף גם כן כדברי הרמזים, רק שצ"ל אבל של בני אדם ושל תרנגולים, וקאי באותה חצר אתרנגולים, והוא כגירסא שלנו רק שכתב במקום 'באשפה שבחצר' 'בחצר אחרת' והכל אחד, וכן כתב ב"ח שמצא כגירסא זו בני אדם קודם לתרנגולים כנ"ל.

וביאור הענין נראה, שלדעת הר"ן ברי"ף לא גורסים את כל השקליא וטריא לגבי נהרות המושכין וכו' ואם כן יוצא שלמסקנת הגמ' אין הבדל בין צואת אדם לצואת תרנגולים, ובשניהם החילוק הוא האם זה באותה חצר, שאז יש דין גרף של רעי, לבין חצר אחרת, שאז אין דין גרף של רעי. וכך היא גירסתו ברי"ף: "אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם ובאותה חצר". כלומר, שדין צואת אדם כדין צואת תרנגולים, שרק באותה חצר דינה כגרף של רעי.

אמנם לדעת רבינו (מכא כמה קושיות כנ"ל) הרי"ף גורס כגירסא שלפנינו לגבי נהרות המושכין, ולפי זה יוצא שלמסקנת הגמ' צואת אדם לעולם מותרת (גם בחצר אחרת), כיון שהיא ראויה לכלבים (ואין בה חסרון מה שלא הוכנה מבעוד יום). וכל החילוק בין אותה חצר לחצר אחרת הוא רק לגבי צואת תרנגולים (שלא ראויה לכלבים), ולכן גירסת רבינו ברי"ף היא: "אבל צואה של בני אדם, ושל תרנגולין באותה חצר". ומה שכתוב "באותה חצר" הוא רק לגבי צואה של תרנגולין, אבל צואה של בני אדם מותרת בכל ענין (כל ההסבר הנ"ל של שיטת רבינו בביאורו לשו"ע הוא על פי הדמשק אליעזר בהסבר דברי רבינו).

וזו כוונת רבינו בביאורו שציין שגירסת הרי"ף שונה רק לגבי 'בחצר אחרת' במקום 'באשפה שבחצר' (שבוה אין נפקא מינה כנ"ל), אבל בשאר הסוגיא הרי"ף גורס כגירסא שלפנינו.

אחרת, זו האי גרסתם ז"ל. ולא תיקשי לך אמאי אמר ליה [דמתני] שטיותא לבריה, דכי היכי דכי מתני 'צואת תרנגולין' צריכי לאוקומה בחצר אחרת, נתני נמי 'צואה של קטן' ונוקמה בחצר אחרת, ולא תיקשי לך גרף של רעי הוא. לאו קושיא היא, דתנא ודאי אורחא דמילתא קתני וצואה של קטן בחצר דידיה הוא דשכיחא ולא בחצר דלא דידיה, ובחצר דדרו ביה שרי לטלטולה משום דגרף של רעי היא, הלכך קשיא, אבל צואת התרנגולין דרכה להיות בחצר אחרת, שאדם מקצה להם מהם, הלכך לא שרי לטלטולה משום גרף של רעי, אבל בשביל שלא יתלכלך בה הקטן שהולך שם לפעמים כופין עליה את הכלי".

והנה כתב השו"ע (שח, לד): "כל דבר מטונף, כגון: רעי וקיא וצואה, בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם, אם היו בחצר שיושבים בה, מותר להוציאם לאשפה או לבית הכסא, ואפילו בלא כלי, ואם היו בחצר שאינו דר שם, אסור להוציאם. ואם ירא מפני התינוק שלא יתלכלך בה, מותר לכפות עליה כלי". וכתב שם רבינו בביאורו: "בין של אדם - ר"ן לפירושו ברי"ף וז"ל הרי"ף ורא"ש ואוקימנא של תרנגולים ובחצר אחרת, אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם באותה חצר מותר כו' ופירש הר"ן הא דנקט ברישא תרנגולין דסתמן הן בחצר אחרת ע"ש. וצ"ל לפי זה דלא היה לרי"ף גירסת הגמ' שלנו וכל שקלא וטריא ממעינות הנובעים, וכל זה דוחק גדול, וכן מה שהתחיל הרי"ף בתרנגולין וסיים בתרנגולין ובני אדם, דלפירוש הר"ן לא הוה ליה להזכירן כלל, אלא לחלק בין חצר אחרת, ויותר קשה על הב"י שרוצה לפרש דברי הטור כפירוש הר"ן, והטור לא הזכיר רק של תרנגולין וכגירסא שלנו, דשל בני אדם בכל ענין מותר, וכן כתב בהדיא ברמזים, ועל כרחך צ"ל